

กระบวนการจัดการทางสังคมและวัฒนธรรมเพื่อความสุขของชาติพันธุ์ในกลุ่มจังหวัดสนุก
Process of social and cultural management for
Well-being of ethnic groups SNM Province

พระครูสิริเจติยานุกิจ

Phrakru Sirijetianukit

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครพนม

dc.npm@mcu.ac.th

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์ 2 ข้อคือ 1) เพื่อศึกษาการจัดการทางสังคมเพื่อความสุขของชาติพันธุ์ลาวในกลุ่มจังหวัดสนุก 2) เพื่อศึกษากระบวนการจัดการทางสังคมและวัฒนธรรม เพื่อความสุขของชาติพันธุ์ลาวในกลุ่มจังหวัดสนุก พื้นที่ศึกษาได้แก่ 1 บ้านธาตุพนม ตำบลธาตุพนม อำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม 2 บ้านคำป่าหลาย ตำบลคำป่าหลาย อำเภอเมืองมุกดาหาร จังหวัดมุกดาหารและ 3 ชุมชนวัดพระธาตุเชิงชุม ในเขตเทศบาลเมืองสกลนคร จังหวัดสกลนคร ผู้ให้ข้อมูลหลักคือ 1) เจ้าอาวาสและผู้ช่วยเจ้าอาวาส 2) คณะกรรมการวัด จำนวน 2 คน 3) นายกเทศมนตรี 4) ประชาชนชาวบ้าน จำนวน 5 คน และ 5) ชาวบ้าน จำนวน 25 คน เครื่องมือในการศึกษาคือ สัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้างและสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง

ผลการวิจัยพบว่า คนเผ่าไทยลาว เป็นกลุ่มคนที่มีประเพณีและวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์เป็นของตนเองที่มีความเกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาหรือประเพณี 12 เดือน ฮีต 12 อันมีวิถีการทำบุญที่ผู้ทำบุญจะดักบาตรด้วยข้าวเหนียว และอาหารตามแบบของเผ่าไทยลาว เช่น ปิ้ง ย่าง แจ่ว หรือแกงอ่อมใส่ถั่วร้อน เป็นต้น การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของกลุ่มคนเผ่าไทยลาวในจังหวัดสนุกนั้น เริ่มต้นเรื่องนี้มาจาก การเข้ามาของความทันสมัยของเทคโนโลยีและหลักวิทยาศาสตร์ที่มีวัฒนธรรมแนวใหม่เข้ามาและมีการกลืนกินของกลุ่มแนววัฒนธรรมเหล่านั้นแต่ก็มีเชื่อว่าวัฒนธรรมเหล่านั้นจะเข้ามาเปลี่ยนไปวัฒนธรรมเดิมทั้งหมด เพราะว่า พ่อใหญ่ แม่ใหญ่ ยังมีการถ่ายทอดให้ลูกหลานได้รับฟังอยู่ตลอดเวลาผ่านเรื่องเล่า ผ่านกิจกรรมที่พ่อใหญ่ แม่ใหญ่ ได้พาลูกหลานเข้าวัดทำกิจกรรมประเพณีตั้งแต่เด็ก การจัดการทางสังคมและวัฒนธรรมเพื่อความสุขตามนโยบายตามองค์ประกอบที่เป็นตัวชี้วัดความสุข ตามที่สำนักงานพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติได้พัฒนาขึ้น มี 6 องค์ประกอบ คือ การมีสุขภาวะ เศรษฐกิจชุมชนเข้มแข็งเป็นธรรม ครอบครัวยุคใหม่ ชุมชนมีการบริหารจัดการชุมชนดี การมีสภาพแวดล้อมดีมีระบบนิเวศที่สมดุล และเป็นชุมชนประชาธิปไตยมีธรรมาภิบาล

คำสำคัญ: การจัดการทางสังคม, ความสุข, กลุ่มชาติพันธุ์

Abstract

The objective of this research were 1) to study social management for Loation ethnic for happiness in Sanook provinces 2) social and cultural management process for the happiness of ethnicities in the Sanook province group. The research fieldworks were conducted at Kampalai villagers in Mukdahan province, at Thatphanom villagers in Nakhon Phanom province and at Prathatcerngchum community in Sakhon Nakhon Province. The main informants in 3 areas were

1) abbot and assistant abbots 2) committee 3) Mayor 4) community intelligents and 5) villagers. Tools were structured and unstructured interview.

The results of the research were as follows: The Lao ethnic group is a group of people, has their own unique traditions and cultures, associated with Buddhism and the 12-month traditional practice, it's including a way of making by offering make alms for monks with sticky rice. And traditional Lao ethnic group's identity favorite foods such as roasted, grilled meat and Aom curry (combination of vegetable or herbs) etc. Social and cultural changes of the Lao ethnic group in Sanook Province starting from their history until facing modern technology, science and Thainess ethnic culture as well as other local ethnic groups and it's assimilated into cultural identity. However, social unit, especially parents have a important role to maintain ethnic cultural value. Social and cultural management for happiness according to policies based on the elements that are indicators of happiness according to the National Economic and Social Development Office, there are 6 components: happiness, strong community economy, fairness, family, community, good community management.

keywords: social management, well-being, ethic group

บทนำ

กลุ่มจังหวัดสนุกภาคตะวันออกเฉียงเหนือประกอบด้วยจังหวัดมุกดาหาร สกลนครและ นครพนมเป็นกลุ่มจังหวัดที่มีแหล่งท่องเที่ยวและเทศกาลงานประเพณีหลากหลาย มีทรัพยากรทาง วัฒนธรรมที่โดดเด่นในระดับประเทศและนานาชาติมีสถานที่ท่องเที่ยวเชิงธรรมะ และวัฒนธรรม สถานที่สำคัญในกลุ่มจังหวัด เช่น วัดพระธาตุเชิงชุมวรวิหาร (จังหวัดสกลนคร) วันพระธาตุพนมรวมมหาวิหาร (จังหวัดนครพนม) หอแก้วเฉลิมพระเกียรติ (จังหวัดมุกดาหาร) อุทยานแห่งชาติภูผาทีบ (จังหวัดมุกดาหาร) เป็นต้น งานประเพณีสำคัญ เช่น ประเพณีออกพรรษาแห่งปราสาทผึ้งและแข่งเรือยาวชิงถ้วยพระราชทาน (จังหวัดสกลนคร) งานประเพณีไหลเรือไฟออกพรรษา (จังหวัดนครพนม) งานนมัสการองค์พระธาตุพนม (จังหวัดนครพนม) งานแข่งเรือออกพรรษาไทย-ลาว เป็นต้น

- ความหลากหลายในวัฒนธรรมของกลุ่มจังหวัดสนุก เนื่องจากกลุ่มชนชาติพันธุ์หลายเผ่าในครั้งอดีตมารวมกัน วัฒนธรรมสืบทอดถึงปัจจุบันมีทั้งแตกต่าและกลมกลืนตามบริบทของจังหวัด กล่าวคือ จังหวัดมุกดาหารมีชาติพันธุ์ชนเผ่า 8 คือ ชาวภูไทย ชาวข่าหรือบูร ไทยกระโซ่ ไทยกะเลิง ไทยแสก ไทยชาวย้อ ไทยชาวภูลาและไทยลาว จังหวัดนครพนม มีชนเผ่า 7 ชนเผ่า คือ ชนเผ่าผู้ไทย ชนเผ่าไทยย้อ ชนเผ่าไทยกะเลิง ชนเผ่าไทยแสก ชนเผ่าไทยโส้ ชนเผ่าไทยข่าและชนเผ่าไทยอีสานหรือชนเผ่าไทยลาว จังหวัดสกลนครมี 6 ชนเผ่า คือ ชนเผ่าไทญ้อ ชนเผ่าภูไท ชนเผ่าไทย้อ ชนเผ่าไทกะโส้ ชนเผ่าไทกะเลิง และ ชนเผ่าไทลาว ทั้งสามจังหวัดกลุ่มชนเผ่าไทย ลาว เป็นประชากรกลุ่มใหญ่ที่สุดชนเผ่าต่างๆ ในกลุ่มจังหวัดสนุกจะอยู่รวมกันเป็นกลุ่มกระจัด กระจายตามอำเภอต่างๆ

กรอบทิศทางแผนพัฒนาเศรษฐกิจสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 พ.ศ. 2560-2564 มีวิสัยทัศน์ คือ “มั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน” การกำหนดยุทธศาสตร์ของประเทศ คือประเทศไทยเป็นประเทศรายได้สูงมีการกระจายรายได้ อย่างเป็นธรรม เป็นศูนย์กลางทางการขนส่งและโลจิสติกส์ของภูมิภาคสู่ความเป็น ชาติการค้าและบริการ (Trading and service Nation) เป็นแหล่งผลิตสินค้าเกษตรอินทรีย์และ เกษตรปลอดภัย แหล่งอุตสาหกรรม สร้างสรรค์และนวัตกรรมสูงที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมตามกรอบ วิสัยทัศน์แผนพัฒนาฉบับที่ 12 ให้ความสำคัญกับการกำหนดทิศทางการพัฒนาที่มุ่งสู่การเปลี่ยนผ่านประเทศไทย จากประเทศที่มีรายได้ปานกลางไปสู่ประเทศที่มีรายได้สูงมีความมั่นคง และยั่งยืน สังคมอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข กลุ่มสังคมจังหวัดสนุกจากอดีตจนถึงปัจจุบัน แม้

จะมีการเปลี่ยนแปลงไปตามกระแสโลกาภิวัตน์ กลุ่มนี้ก็ยังคงเอกลักษณ์ของชนเผ่าชาติพันธุ์ต่าง ๆ ไว้ และจากการศึกษาวรรณกรรมที่กล่าวมา ผู้จัดทำวิจัยมีความสนใจที่จะทำการวิจัย เรื่อง กระบวนการจัดการทางสังคมและวัฒนธรรมเพื่อความสุขของชาติพันธุ์ ในกลุ่มจังหวัดสนุก

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาการจัดการทางสังคมเพื่อความสุขของชาติพันธุ์ในกลุ่มจังหวัดสนุก
2. เพื่อกระบวนการจัดการทางสังคมและวัฒนธรรม เพื่อความสุขของชาติพันธุ์ในกลุ่มจังหวัดสนุก

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นการวิจัย เชิงคุณภาพ แบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ ส่วนที่ 1 การวิเคราะห์เอกสาร (Document Analysis) มีเนื้อหาเกี่ยวกับการจัดการทางสังคมและความสุข ส่วนที่ 2 ภาคสนาม (Field work) งานหลักของงานวิจัยนี้คือการศึกษภาคสนาม ผ่านการสัมภาษณ์ และเชิงปริมาณ ผู้วิจัยได้ศึกษาความคิดเห็น โดยใช้แบบสอบถามเพื่อการวิจัย (Questionnaire) โดยมีลักษณะแบบ check list

พื้นที่ศึกษา

พื้นที่ศึกษาคือจังหวัดสนุก ซึ่งประกอบด้วยจังหวัดที่ประวัติศาสตร์และมีภูมิศาสตร์ใกล้เคียงกัน ได้แก่ จังหวัดนครพนม จังหวัดมุกดาหาร และจังหวัดสกลนคร โดยเลือกพื้นที่ในแต่ละจังหวัดบนฐานของความโดดเด่นด้านวัฒนธรรมที่สะท้อนอัตลักษณ์ของจังหวัดนั้นๆความเป็นชาติพันธุ์ด้วย ซึ่งได้แก่

- 1) บ้านธาตุพนม ตำบลธาตุพนม อำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม
- 2) บ้านคำป่าหลาย ตำบลคำป่าหลาย อำเภอเมืองมุกดาหาร จังหวัดมุกดาหารและ
- 3) ชุมชนวัดพระธาตุเชิงชุม ในเขตเทศบาลเมืองสกลนคร จังหวัดสกลนคร

ผู้ให้ข้อมูลหลัก

ผู้ให้ข้อมูลหลักทั้งสามพื้นที่ คือ 1) เจ้าอาวาสและผู้ช่วยเจ้าอาวาส 2) กรรมการวัด 2 คน 3) นายกเทศมนตรี 4) ประชาชนชาวบ้าน 3 คน 5) ชาวบ้าน จำนวน 25 คน

เกณฑ์การเลือกผู้ให้ข้อมูลหลัก

เป็นการเลือกผู้ให้ข้อมูลหลักถือว่าเป็นการเลือกผู้ที่รู้ดีที่สุดในประเด็นที่ศึกษา การเลือกจึงเป็นจำเพาะเจาะจง (Purposive sampling)

เครื่องมือการวิจัย

แบบสัมภาษณ์แบบไม่มีและมีการเริ่มจากการศึกษาเอกสาร แนวคิดทฤษฎี และแนวทางการสร้างแบบสัมภาษณ์ทั้งไม่มีโครงสร้าง (Structured interview) และมีโครงสร้าง (Structured interview)

การวิเคราะห์ข้อมูล

หลังจากเก็บข้อมูลภาคสนามและแบบสอบถามเพื่อการวิจัยได้ข้อมูลครบถ้วนสมบูรณ์ โดยไม่มีประเด็นใหม่เพิ่ม ผู้วิจัยนำข้อมูลมาเรียบเรียงวิเคราะห์ตามกรอบของการศึกษาให้ตอบวัตถุประสงค์การวิจัยที่วางไว้

ผลการศึกษา

กระบวนการจัดการทางสังคมเพื่อความสุขของชาติพันธุ์ไทยลาว เริ่มต้นมาจากกระบวนการทางประเพณี และวัฒนธรรมที่มีความเกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา หรือหลักความเชื่อที่มีการสืบต่อมาจากรุ่นสู่รุ่นของคนในสมัยโบราณต่อเนื่องถึงปัจจุบัน โดยสรุปเป็นกระบวนการของการจัดการทางสังคมและวัฒนธรรม ดังนี้

1 การจัดการด้านสุขภาวะ คือ สภาวะของความสุขที่เกิดจากการทำกิจกรรม หรือวัฒนธรรมของคนในชุมชนที่มีเพื่อนครอบครัวให้ความช่วยเหลือเกื้อกูลกันอาจจะมีเจ็บป่วยตามวัย บันทอนความสุขบ้างเล็กน้อย ความสุขของคนในชุมชนบางกลุ่มเกิดขึ้นจากการทำบุญ ตักบาตรวันพระ รวมถึงได้เป็นส่วนหนึ่งในการพัฒนาหมู่บ้านชุมชน ส่งเสริมการออกกำลังกายด้านยาเสพติด ช่วยสร้างความสุขที่ชาวบ้านได้เป็นส่วนหนึ่งในการจัดกิจกรรมหรือประเพณีในชุมชนของตนเอง เพราะการจัดงานตามประเพณีชุมชนมักจะมีญาติพี่น้องมารวมตัวกัน ทำให้มีโอกาสพูดคุยกันทำให้สามารถถามข่าวกันได้ เป็นการสร้างความสัมพันธ์ของญาติพี่น้อง เป็นต้น

2 การจัดการด้านครอบครัว กิจกรรมและประเพณีของเผ่าไทยลาว ก่อให้เกิดความสามัคคีกัน ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ซึ่งส่งผลให้บุคคลในครอบครัวมีความรับผิดชอบหน้าที่ของตนเองมีความเข้าใจสภาวะครอบครัวที่อบอุ่น สนุกสนาน มีการแบ่งหน้าที่กันอย่างชัดเจน คนเป็นลูกก็ตั้งใจเรียนหนังสือช่วยงานบ้าน คนเป็นผู้ปกครองก็ทำงานหาเงินสนับสนุนการศึกษา ไม่ทะเลาะ เต็มความรักให้กันที่ประกอบไปด้วยความพอเพียง ดังนั้น การจัดการด้านครอบครัวให้อยู่ในสภาวะสมดุลอยู่เสมอ ทั้งทางด้านการเงิน+รายได้ เมื่อมีปัญหาในครอบครัวปรึกษาคุยกัน ใช้เหตุผลในการแก้ปัญหาในทุกๆเรื่องที่ได้เกิดขึ้นในครอบครัวจะไม่ปล่อยให้ใครคนใดคนหนึ่งรับภาระในการแก้ปัญหาอยู่คนเดียว ส่วนเรื่องความสุข ควรเกิดขึ้นอย่างสมดุล ตามอัตภาพของครอบครัว(แต่ละครอบครัว)

3 การจัดการด้านเศรษฐกิจชุมชน กิจกรรมและประเพณีของเผ่าไทยลาว เป็นกิจกรรมที่ช่วยให้เศรษฐกิจในชุมชนดีขึ้น โดยต้องจัดแบ่งหน้าที่ในการบริหารต่างๆ อย่างถูกต้อง ช่วยเหลือกันในด้านต่างๆ เพื่อให้มีเงินหมุนเวียนในชุมชนมากขึ้น มีการเกื้อหนุนกันและกัน สนับสนุนสินค้าที่อยู่ในชุมชน ส่งเสริมและสนับสนุนสินค้าที่มีอยู่ในชุมชน และพัฒนาอยู่เสมอ ช่วยกันเพิ่มพูนมูลค่าของชุมชนโดยการสร้างจุดเด่นขึ้น เช่น แหล่งท่องเที่ยว สินค้า OTOP มีเงินเข้าชุมชนจากผลิตภัณฑ์คนในชุมชนร่วมกันทำ สร้างสินค้าขึ้นในชุมชน เกิดการจัดระบบที่ดีในชุมชน ตั้งชมรมมีผู้นำพาทำ ช่วยค้นหาของที่มีอยู่ในท้องถิ่นมาเพิ่มมูลค่า สร้างอาชีพให้คนในชุมชนมีรายได้ เพิ่มความสุขโดยให้ผู้สูงวัยมีส่วนร่วมในกิจกรรมที่ก่อให้เกิดรายได้

4 การจัดการชุมชน/เข้มแข็ง กิจกรรมและประเพณีของเผ่าไทยลาว ก่อให้เกิดผู้นำที่ดี มีความยุติธรรม ซื่อสัตย์สุจริต โปร่งใส สร้างสรรค์งาน ถ้าคิดที่จะทำกิจกรรม แลกการบริหารชุมชนให้เข้มแข็งต้องมาจากบุคคลากรของรัฐ และประชาชนในชุมชนร่วมมือกัน แก้ปัญหาภายในชุมชน ต่อยอดสิ่งที่ดีต่อชุมชน จัดการความเรียบร้อยและไม่ก่อให้เกิดความวุ่นวายดูแลลูกบ้าน ให้ทั่วถึงดูแล เอาใจใส่ ซึ่งปัญหาลดน้อยลงหากความสามัคคีเกิดขึ้นในชุมชน มีความเป็นระเบียบและตรงไปตรงมา

5 การจัดการด้านสภาพแวดล้อม กิจกรรมและประเพณีของเผ่าไทยลาว เป็นกิจกรรมที่มีความเกี่ยวข้องกับธรรมชาติ ดังนั้นปัจจุบันสภาพแวดล้อมภายในชุมชนจึงเอื้ออำนวยต่อประเพณี ทั้งประเพณีทางพุทธศาสนา และประเพณีทางพุทธศาสนา และประเพณีภายในชุมชนอย่างยิ่ง บางปีสภาพแวดล้อมแปรปรวน แต่ก็ไม่ได้เป็นปัญหาเพราะสภาพไหนชาวพุทธเราก็มองเข้าวัดได้ทุกปี เอื้ออำนวย ชุมชนใกล้วัด พื้นที่ใกล้บริเวณแม่น้ำ และคนในชุมชนร่วมแรงร่วมใจกันสามัคคีกันทำงาน ประเพณี เช่น การแห่เทียนพรรษา บุญกฐิน หรือบุญ 12 เดือน เป็นต้น

อย่างไรก็ตามการจัดการสิ่งแวดล้อมในชุมชน ควรปลูกฝังทัศนคติ ความคิด ความรู้ ผู้ใหญ่ปฏิบัติตนเป็นตัวอย่าง อย่างต่อเนื่อง มีการจัดระบบรักษาความปลอดภัยสร้างข้อตกลงกันภายในชุมชนเกี่ยวกับการทะเลาะเบาะแว้ง เครื่องดื่มสุรา,ยาเสพติด ต้องมีการจัดการที่ดี เพื่อเป็นตัวอย่างให้คนรุ่นต่อไป

6 การจัดการด้านธรรมาภิบาล กิจกรรมและประเพณีของเผ่าไทยลาว ที่ให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมในการดำเนินงานและสามารถตรวจสอบความโปร่งใสได้ นำมาซึ่งสังคมแห่งความสุข และได้มีส่วนร่วมในกิจกรรม เช่น มีส่วนร่วม ในการเลือกตั้งต่างๆ มีการประชุมจัดตั้งคณะกรรมการ ยอมรับเสียงส่วนมาก จัดสถานที่ในการดำเนินงาน ประเพณี มีการชี้แจงรายละเอียดรายรับรายจ่ายอย่างถูกต้อง รับผิดชอบด้านอาหาร เป็นต้น และพระสงฆ์มีส่วนร่วมที่สนับสนุนเรื่องความโปร่งใสเมื่อมีโอกาสได้ร่วมการดำเนินงานผู้นำชุมชนมีการชี้แจงรายละเอียดหลังจัดงานประเพณี

ชี้แจงยอบริจาคบุญค่าใช้จำต่างๆในงานประเพณี และสรุปลงข้อคิดโดยมีคณะกรรมการหมู่บ้านร่วมเป็นพยานการทำงาน มีการประกาศเสียงตามสายในชุมชนให้รับรู้ร่วมกัน

อภิปรายผล

บริบทของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยลาวตามประวัติความเป็นมาและวัฒนธรรมจะกลุ่มชนที่มีถิ่นกำเนิดอยู่ในเขตลุ่มแม่น้ำโขง และได้ขยายมาทางลุ่มแม่น้ำโขง ทางด้านตะวันตกและด้านใต้ ได้แสดงทัศนคติว่าในสมัยสมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ 1 (ขุนหลวงพะงั่ว) ตรงกับรัชกาลของพระยาสามแสนไทย การตั้งภูมิลำเนาของกลุ่มไทยลาวจะกระจุกกระจายอยู่ทั่วไป โดยเฉพาะตอนบนของภาคไทย ตั้งแต่ หนองคาย สกลนคร นครพนม มุกดาหาร อานาจเจริญ เป็นต้น นิยมตั้งหมู่บ้านเป็นกลุ่ม บนที่ดอนเรียกตามภาษาท้องถิ่นว่า "โนน" โดยยึดทำเลการทำนาเป็นสำคัญ นั่นคือบริเวณรอบหมู่บ้าน จะมีที่ราบลุ่มกว้างใหญ่ มีหนองน้ำ หรือลำน้ำเล็กๆ ที่มีน้ำสำหรับบริโภคในฤดูแล้ง ไม่ห่างไกลหมู่บ้านจะมีป่าละเมาะสาธารณประโยชน์ ซึ่งใช้พื้นที่ปล่อยวัว ควายในฤดูทำนา

คนไทยลาวมีความเป็นกันเองกับทุกคนเป็นคนจริงใจ ให้ความไว้วางใจ ไว้เนื้อเชื่อใจคนง่าย เพราะคนไทยลาวในอดีตจะเป็นชนที่ไม่ชอบพูดโกหก หรือพูดปดมดเท็จ ซื่อสัตย์ ปฏิบัติตามศีลห้าค่อนข้างเคร่งครัดในศีลธรรม ดังนั้น ชาวไทยลาว ยึดมั่นในจารีตประเพณี ดำเนินชีวิตตาม "ฮิตสิบสอง" (คือกิจกรรมประเพณีในรอบ 12 เดือน) นับถือศาสนาพุทธแบบชาวบ้าน คือ พุทธศาสนาที่ปรับเข้ากับจารีตของชาวบ้านมุ่งที่จะสั่งสอนให้เป็นพลเมืองดีมากกว่าที่จะสอนให้ละโลกีย์ไปสู่นิพพานตามปรัชญาพุทธศาสนา

1 การจัดการทางสังคมเพื่อความสุขของชาติพันธุ์

1) สังคมและวัฒนธรรม

ชนเผ่าไทยลาว เป็นกลุ่มคนที่มีประเพณีและวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์เป็นของตนเองที่มีความเกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาหรือประเพณี 12 เดือน ฮิต 12 นั้นเอง ดังจะเห็นได้จากคำพูดของชาวธาตุพนมบอกว่า “ลูกตักตื่นเช้า เตรียมกับข้าวใส่บาตร ต้องเฮ็ด ต้องทำทุกมื่อ” หมายความว่า ตื่นแต่เช้าเตรียมกับข้าวทำบุญตักบาตร เป็นกิจกรรมที่ต้องทำทุกวัน และจากที่ผู้วิจัยได้ศึกษากับชนเผ่าอื่นก็มีลักษณะเดียวกัน แต่สิ่งที่แตกต่างคือ วิธีการทำบุญที่ผู้ทำบุญจะตักบาตรด้วยข้าวเหนียว และอาหารตามแบบของเผ่าไทยลาว เช่น บั้ง ย่าง แจ่ว หรือแกงอ่อมใส่ถุงร้อน เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม ประเพณีและวัฒนธรรมที่เป็นตัวบ่งบอกว่ากลุ่มเผ่าไทยลาวมีการจัดการทางสังคมและวัฒนธรรมเพื่อสร้างความสุขที่ชัดเจน คือ ไม่ว่าจะมียานบุญ ประเพณีอะไรก็ตามที่กลุ่มคนชาวบ้านจะมารวมกันที่วัดเพื่อปรึกษาหารือ และวิธีการจัดงาน และสิ่งที่ขาดไม่ได้ในทุกงานจำเป็นอย่างมากที่สุดต้องมีหรรสพ ซึ่งในทุกกิจกรรมชาวบ้านต้องมีส่วนร่วมในงานตั้งแต่จัดทำให้ก่อให้เกิดความสามัคคีของคนในชุมชน อาจจะมีบางที่บางครัวเรือนไม่สามารถมาร่วมงานได้เนื่องจากติดงานของตนเองแต่ก็จะส่งเงินหรือสิ่งของมาร่วมทำบุญเสมอมา แต่ก็เชื่อว่างานบุญจะมีเฉพาะของหมู่บ้านเพราะการทำบุญต้องมีการกระจายข้าวบ้างในบางครั้ง โดยมีเจ้าทำบุญบอกบุญส่งบอกในหมู่บ้านใกล้เคียงและหน่วยงานในชุมชน เช่น เทศบาล โรงเรียน โรงพยาบาล เป็นต้น เพื่อสร้างความสัมพันธ์เครือข่ายของชุมชน ดังคำว่า เมื่อมีบุญบ้านเจ้า เจ้าเชิญ เมื่อมีบุญบ้านข่อย ข่อยเชิญ ซึ่งทั้งหมดทั้งมวลเป็นวิธีการสำคัญยิ่งในการสร้างความสุขของคนในชุมชนและของกลุ่มคนเผ่าไทยลาว และถูกถ่ายทอดสืบต่อกันมาอย่างต่อเนื่องในทุกปี เช่น งานนมัสการพระธาตุพนมฯ งานนมัสการพระธาตุเชิงชุม หรืองานบุญด้านพระพุทธศาสนา เช่น บุญกฐิน บุญสลาก หรืออื่น ๆ เป็นต้น

2) การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม

การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของกลุ่มคนเผ่าไทยลาวในจังหวัดสกลนั้น เริ่มต้นเรื่องนี้มาจากการเข้ามาของความทันสมัยของเทคโนโลยีและหลักวิทยาศาสตร์ที่มีวัฒนธรรมแนวใหม่เข้ามาและมีการกลืนกินของ

กลุ่มแนววัฒนธรรมเหล่านั้นแต่ก็มีใช้ว่าวัฒนธรรมเหล่านั้นจะเข้ามาเปลี่ยนไปวัฒนธรรมเดิมทั้งหมด เพราะว่า พ่อใหญ่ แม่ใหญ่ ยังมีการถ่ายทอดให้ลูกหลานได้รับฟังอยู่ตลอดเวลาผ่านเรื่องเล่า ผ่านกิจกรรมที่พ่อใหญ่ แม่ใหญ่ ได้พาลูกหลานเข้าวัดทำกิจกรรมประเพณีตั้งแต่เด็ก ซึ่งชุมชนก็ยังมีส่วนร่วมในงานบุญเหมือนเดิมอาจจะลดน้อยลงในกลุ่มของคนบางช่วงอายุ เนื่องจากกลุ่มคนเหล่านั้นต้องเดินทางไปทำงานในต่างจังหวัดอาจมีกลับบ้านบางในช่วงมีกิจกรรม เมื่อกลับมาครอบครัวก็จะพาเข้าวัดโดยไม่ทอดทิ้งวัดหรือพระพุทธศาสนา หรือการทำบุญโดยการส่งเงินมาร่วมและมีการส่งข่าวสารถึงกันตลอดเวลา ที่มีความแตกต่างจากอดีตที่ต้องส่งจดหมาย หรือกระบวนการที่แตกต่าง แต่อย่างไรก็ตามถึงแม้จะมีการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมแต่วิธีการจัดงานก็ยังเหมือนเดิม โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อความสุขของตนเอง และสังคม

3) การจัดการทางสังคมและวัฒนธรรมเพื่อความสุตามนโยบาย

องค์ประกอบที่เป็นตัวชี้วัดความสุข ตามที่สำนักงานพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติได้พัฒนาขึ้น มี 6 องค์ประกอบ

องค์ประกอบที่ 1 การมีสุขภาพ หมายความว่า การดำรงชีพของบุคคลอย่างมีความสุขดำเนินชีวิตโดยใช้ความรู้ในการรักษาร่างกายให้แข็งแรงไม่เจ็บป่วย มีอายุยืนยาว มีสุขภาพจิตใจที่ดีเยี่ยมในคุณธรรมจริยธรรม “คิดเป็น ทำเป็น” มีความเป็นเหตุเป็นผล มีทักษะในการใช้ชีวิตอย่างมีคุณค่า อยู่ในสังคมได้อย่างปกติสุข สร้างสรรค์ประโยชน์แก่ตนเอง ครอบครัวและสังคมได้อย่างเต็มศักยภาพ ตรงกับการพัฒนาภายในของปัจเจกบุคคล คือ I ซึ่งคุณสมบัติภายใน (Subjective) เป็นเรื่องคุณค่าด้านจิตใจ และตรงกับทุนปัญญา มิตินทุนมนุษย์ (Human capital) อันได้แก่ ทักษะประสบการณ์ ความรู้ จริยธรรม คุณธรรม ความรับผิดชอบ อุดมคติ ความซื่อสัตย์

โดยสาระสำคัญของสุขภาพแยกออกเป็น 2 ด้าน คือ ด้านร่างกายและด้านจิตใจ ทางด้านร่างกายสุขภาพของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยลาวไม่มีความพิเศษแตกต่างจากชนเผ่าอื่น ความพิเศษตรงที่สุขภาพด้านจิตใจและวัฒนธรรม เพราะ 1) มีพระพุทธศาสนาเป็นศูนย์รวมจิตใจ เป็นที่พึ่ง บรรเทาความวิตกกังวลและช่วยผ่อนคลายความเครียดด้วยการมาไหว้และบนบานศาลกล่าว 2) พระพุทธศาสนาก่อให้เกิดกิจกรรมทางศาสนา เช่น การฟ้อน กาบวงสรวง พญานาค การนมัสการพระธาตุพนม เป็นต้น กิจกรรมเหล่านี้ก่อให้เกิดการรวมตัวกันและช่วยผ่อนคลายและความมั่นคงทั้งด้านจิตใจและสังคม

องค์ประกอบที่ 2 เศรษฐกิจชุมชนเข้มแข็งเป็นธรรม หมายความว่า การกระทำใดๆ อันก่อให้เกิดการผลิต การจำหน่ายและการบริโภคให้เกิดรายได้ที่เพียงพอเกิดจากการมีงานสุจริตมีความมั่นคงและความปลอดภัยในการทำงาน มีรายได้ที่เป็นธรรมต่อเนื่อง มีการรวมตัวเป็นกลุ่มเพื่อช่วยเหลือแบ่งปันกัน เพื่อให้เกิดการกระจายรายได้อย่างเป็นธรรม และเกิดความยั่งยืน ตรงกับ It หมายถึง วัตถุประสงค์ที่มนุษย์บริโภค อุปโภค สอดคล้องกับทุนทางปัญญา มิตินทุนทางสังคม

ชาวเผ่าลาวจังหวัดสกลเมื่อเปรียบเทียบกับชาวเผ่าลาวในหมู่บ้านอื่นในจังหวัดกลุ่มสกล ปรากฏชัดคือเศรษฐกิจเข้มแข็ง สืบเนื่องมาจากมีพุทธสถานก่อให้เกิดรูปแบบเศรษฐกิจชุมชนที่หลากหลาย เช่น การปลูกต้นดาวเรืองเพื่อจำหน่ายให้วัดเนื่องในโอกาสต่างๆ ปลูกมันแกว และปลูกพืชอื่นเพื่อนำส่ง

ร้านอาหารและโรงแรมประกอบอาหารบริการแก่นักท่องเที่ยว ของที่ระลึก เช่น เสื้อที่ปักพระธาตุพนม สติกเกอร์พระธาตุพนม การดำเนินการเป็นชุมชนย่อยที่ทำงานร่วมกันอย่างหลวมๆ ส่วนเศรษฐกิจเฉพาะบุคคลคือโรงแรม ร้านอาหาร มีความชัดเจน แต่ไม่เชื่อมโยงกับชุมชนนัก

องค์ประกอบที่ 3 ครอบครัวอบอุ่น หมายถึง ครอบครัวที่สมาชิกมีความรัก ความผูกพันต่อกัน มุ่งมั่นที่จะการดำเนินชีวิตร่วมกันอย่างมีจุดหมาย สามารถปฏิบัติบทบาทหน้าที่ได้อย่างเหมาะสม มีการอบรมเลี้ยงดูสมาชิกวัยเยาว์ให้เติบโตอย่างมีคุณภาพในวิถีชีวิตของความเป็นไทย เลี้ยงดูผู้สูงอายุให้สามารถดำรงชีวิตได้อย่างมีความสุขและรักษาสัมพันธภาพที่ดีต่อกันเพื่อให้สามารถดำรงความเป็นครอบครัวได้อย่างมีคุณภาพที่ยั่งยืนเป็นเรื่องภายในของชุมชน

(ซึ่งเป็นพหุพจน์) สอดคล้องกับทุนปัญญา มิติทางสังคม องค์ประกอบการจัดการครอบครัว ไม่ปรากฏชัดเจนพิเศษ แตกต่างจากชุมชนเผ่าอื่นๆ แต่อย่างใด

องค์ประกอบที่ 4 ชุมชนมีการบริหารจัดการชุมชนดี หมายถึง ชุมชนแสดงความสามารถบริหารจัดการชุมชน จัดกระบวนการพัฒนาชุมชน มีกิจกรรมการแก้ไขปัญหาชุมชนได้ด้วยตนเองอย่างมีเหตุผลและมีการบริหารจัดการที่ดี ผู้นำ ประชาชนและองค์กรในชุมชนสามารถร่วมมือ ช่วยเหลือเกื้อกูลกันและอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข รวมทั้งมีภาคีการพัฒนาที่มีบทบาทเกื้อหนุน การทำงานภายในชุมชนมีการสื่อสาร และกระบวนการเรียนรู้ในชุมชนอย่างต่อเนื่องสามารถอนุรักษ์คุณค่าของประเพณีวัฒนธรรมและภูมิปัญญาที่เป็นเอกลักษณ์ของแต่ละชุมชนท้องถิ่น รวมถึงเอกลักษณ์ความเป็นไทย

การบริหารจัดการชุมชนสืบเนื่องจากกลุ่มชาติพันธุ์ไทยลาวมีความชัดเจนอย่างมากเพราะกิจกรรมเชื่อมโยงกับพระพุทธศาสนาชัดเจน ทั้งนี้เพราะกิจกรรมชุมชนเกิดขึ้นตลอดปี เช่น วันบวสรวง การพ้อน ถวายทุกวันพระ งานนมัสการพระธาตุพนม เป็นต้น เป็นกิจกรรมของชุมชน และสมาชิกของชุมชนมีความกระตือรือร้นที่อยากร่วม เพราะปรารถนาจะเป็นลูกพระธาตุ กิจกรรมมีการบริหารจัดการที่ชัดเจน คือ นายองค์การบริหารส่วนตำบลและเทศบาลมีความใกล้ชิดกับชุมชน การแจ้งข่าวและการรวมตัวกันภายในใต้องค์การดังกล่าวมีความเข้มแข็งและต่อเนื่อง เพราะองค์การดังกล่าวมีแผนการพัฒนาและแผนปฏิบัติการที่ชัดเจน มีงบประมาณในการบริหาร

องค์ประกอบที่ 5 การมีสภาพแวดล้อมดีมีระบบนิเวศที่สมดุล หมายถึง บรรยากาศหรือสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมต่อการใช้ชีวิตของคนในหมู่บ้าน สร้างความสะดวก สบาย ร่มรื่น ปลอดภัยทั้งชีวิตและทรัพย์สิน ครอบครัวมีที่อยู่อาศัยที่มั่นคง การมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีกับเพื่อนบ้านและการมีบริการสาธารณสุขปลอดภัยที่พอเพียง มีทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์มีคุณภาพ สมดุลในระบบนิเวศเพื่อใช้ยกระดับคุณภาพชีวิตที่ดี

การบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนของหมู่บ้านในกลุ่มชาติพันธุ์ปรากฏชัดเจนซึ่งสืบเนื่องกับพระพุทธศาสนาเช่นเดิม กล่าวคือ พระพุทธศาสนามีพุทธศาสนาเป็นแหล่งท่องเที่ยว ความสะอาดจึงเป็นสิ่งสำคัญต่อการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว ความสะอาดปรากฏ 1) ในวัด ซึ่งมีการบริหารจัดการโดยวัด 2) ชุมชน บริหารจัดการโดยเทศบาล ส่วนชุมชนดูแลสถานที่อาศัยของตนเพราะบ้านส่วนหนึ่งของคนในชุมชนไว้ต้อนรับแขกมาเที่ยวงานโดยคิดค่าบริการ ความสะอาดจึงมีความสำคัญ

องค์ประกอบที่ 6 เป็นชุมชนประชาธิปไตยมีธรรมาภิบาล หมายถึง ชุมชนเป็นสังคมประชาธิปไตยที่มีธรรมาภิบาล ประชาชนมีสิทธิเสรีภาพได้รับการยอมรับและเคารพในศักดิ์ศรี ความเป็นคนที่เท่าเทียมกันตามระบอบประชาธิปไตย ประพฤติปฏิบัติตามสิทธิและหน้าที่ของตนเองและเคารพในสิทธิและหน้าที่ของผู้อื่นมีระเบียบวินัย มีระบบการบริหารจัดการที่ยึดหลักธรรมาภิบาล เพื่อให้เกิดความโปร่งใส คุ่มค่า และกระจายผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจและสังคมอย่างเป็นธรรมนำไปสู่สังคมสมานฉันท์ที่มีสันติสุขอย่างยั่งยืน ความมีธรรมาภิบาลของชาวธาตุพนมไม่แตกต่างจากชนเผ่าอื่น เนื่องจากเป็นชุมชนเมืองการบริหารจัดการจึงผ่านกลไกภาครัฐ เช่น เทศบาล วัดพระอารามหลวง การมีส่วนร่วมผ่านกลไกดังกล่าว ไม่มีความแตกต่างจากชุมชนอื่นที่มีลักษณะเดียวกันคือความเป็นเมืองนั้ก ปัจจัยที่นำไปสู่การสุขของกลุ่มชาติพันธุ์ปรากฏในงานศึกษาจำนวนมากมีผลการศึกษาไปในทิศทางเดียวกัน เช่น งานศึกษาของสนองวิษณุ ภูวนัทธ์ (2561) ศึกษา “การพัฒนาความสุขครัวเรือนด้วยอัตลักษณ์วิถีพอเพียง ของกลุ่มชาติพันธุ์ไทย-ลาว ในราชอาณาจักรไทย และสาธารณรัฐ ประชาธิปไตยประชาชนลาว” มีข้อสรุปที่เป็นสาระสำคัญของความสุข 1) บริบทอัตลักษณ์ เช่น การปรับตัว การเรียนรู้ การประยุกต์ใช้สิ่งที่มีอยู่ในธรรมชาติให้เกิดมูลค่า การใช้ภูมิปัญญาการดำรงอยู่ตามแบบเศรษฐกิจพอเพียง 2) อัตลักษณ์ของความเชื่อ ความเชื่อในฮีตสิบสองคองสิบสี่ ความสัมพันธ์ของหน่วยทางสังคมที่ดี ได้แก่ บ้าน วัดและโรงเรียน การสวดมนต์ เข้าวัดฟังธรรม เป็นต้น งานศึกษาของสม จะเปา (2560) เรื่อง “การเปลี่ยนแปลงคุณภาพชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์คะฉิ่น บ้านใหม่ สามัคคี ตำบลเมืองนะ อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่” องค์ประกอบการมีคุณภาพชีวิตที่สัมพันธ์กับกลุ่มชาติพันธุ์ประกอบด้วย 1) ด้านความเชื่อและ

ศาสนาตั้งเดิม 2) ด้านวัฒนธรรม และประเพณี 3) ด้านสุขภาพอนามัย 4) ด้านการศึกษา 5) การจัดสรรน้ำ และ 6) ด้านอาชีพ องค์ประกอบทั้ง 6 เป็นองค์ประกอบที่บ่งชี้คุณภาพชีวิตที่ก่อให้เกิดความสุข องค์ประกอบที่มีความเข้มแข็งคือ ความเชื่อ วัฒนธรรม และการจัดสรรน้ำ จากผลงานวิจัยดังกล่าวแสดงถึงองค์ประกอบและตัวชี้วัดนำไปสู่ความสุขของกลุ่มชาติพันธุ์ไปในทิศทางเดียวกันคือ อัตลักษณ์ ความเชื่อ วัฒนธรรมเป็นฐานนำไปสู่องค์ประกอบอื่นในการสร้างความสุขได้

2 กระบวนการจัดการทางสังคมและวัฒนธรรม เพื่อความสุขของชาติพันธุ์

ผู้วิจัยได้วิเคราะห์กระบวนการจัดการทางสังคมและวัฒนธรรม ดังนี้

กระบวนการจัดการทางสังคมเพื่อความสุขของชาติพันธุ์ไทยลาว เริ่มต้นมาจากกระบวนการทางประเพณี และวัฒนธรรมที่มีความเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา หรือหลักความเชื่อที่มีการสืบทอดมาจากรุ่นสู่รุ่นของคนในสมัยโบราณ ซึ่งมีจุดเริ่มต้นจากหลักธรรมหรือขนบธรรมเนียมประเพณีนั้นเอง โดยสรุปเป็นกระบวนการของการจัดการทางสังคมและวัฒนธรรม ดังนี้

1) ประเพณี และวัฒนธรรม ก่อให้เกิดการกระตุ้นและสร้างความรักให้เกิดขึ้นในครอบครัวที่เป็นต้นกำเนิดของสังคม และความสุข หากครอบครัวไม่สุข สังคมจะสุขหรือไม่ ดังจะเห็นจากบทสัมภาษณ์ของชาวบ้านคำป่าหลายที่ว่า “ในการจัดกิจกรรมตามประเพณีของชุมชนทำให้มีโอกาสพูดคุยกันทำให้สามารถถามข่าวซึ่งกันและกันได้เป็นการสร้างความสัมพันธ์กันในครอบครัวได้”

2) จัดประชุม และหารือกันเพื่อแลกเปลี่ยนความรู้ เมื่อมีการจัดงานบุญ-ประเพณีที่มีอยู่ในกลุ่มชนเผ่า ผู้นำชุมชนจะมีการเชิญชาวบ้าน โดยประกาศเสียงตามสาย เพื่อให้ทุกคนในหมู่บ้านมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมนั้น และมีการแลกเปลี่ยนแนวทางในการดำเนินกิจกรรมร่วมกัน ดังจะเห็นจากบทสัมภาษณ์ของชาวบ้านธาตุพนมที่ว่า “ความสามัคคีกัน ดูแลเอาใจใส่ ปรีกษาหารือ”

3) การประชุมต้องให้หมู่คณะมีความพร้อมเพรียงกัน รวมถึงการเลิกประชุม และการทำกิจอันสมควรให้พร้อมเพรียง โดยมีการจัดแบ่งหน้าที่กันอย่างชัดเจนมีการแบ่งหน้าที่กัน คนเป็นลูกก็ตั้งใจเรียนหนังสือช่วยงานบ้าน คนเป็นผู้ปกครองก็ทำงานหาเงินสนับสนุนการศึกษา

4) บัญญัติหรือมีมติในสิ่งในเรื่องใหม่ และข้อบัญญัติไม่ขัดหรือตัดรอนบัญญัติก่อน พร้อมยอมรับ ดังจะเห็นจากข้อที่ 3 ข้างต้น เมื่อมีการแบ่งภาระหน้าที่กันแล้วก็ยอมรับภาระงานนั้นตามที่มีมติที่ประชุมได้ให้ความเชื่อมั่นในตัวของคุณคนนั้น

5) หลังจากมีการทำงานต้องมีการสรุปงาน ชี้แจงรายรับ รายจ่ายอย่างชัดเจนเพื่อความโปร่งใสเป็นไปตามหลักธรรมาภิบาล เพราะคนส่วนใหญ่จะมีความเชื่ออย่างมากกับรายรับ รายจ่าย หากไม่มีการชี้แจงอาจสร้างความแตกแยกขึ้นในชุมชนก็อาจจะเป็นไปได้ ดังจะเห็นได้จากบางชุมชนที่มีการไถ่พระสงฆ์ พระสงฆ์ทะเลาะกับโยม ในเรื่องเงินทำบุญ เป็นต้น

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะของผู้วิจัย ดังนี้

1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

งานชิ้นนี้เป็นการศึกษามิติด้านความสุข ในเชิงนโยบาย

ควรประเมินสิ่งที่กลุ่มชาติพันธุ์ไทยลาวได้รับผลกระทบจากด้านความทุกข์ และควรมีกระบวนการจัดการอย่างไร

2 ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

ควรศึกษาองค์ประกอบความสุข ในแต่ละองค์ประกอบเพียงองค์ประกอบเดียว ศึกษาในแง่อุปสรรคและปัญหาการขับเคลื่อนนโยบายไปสู่ความสุขนั้น

บรรณานุกรม

หนังสือ

- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต). (2541). **พุทธธรรมฉบับปรับปรุงและขยายความ**. พิมพ์ครั้งที่ 7; กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ..... สภาวะองค์กรรวมแนวพุทธ. (2548). พิมพ์ครั้งที่ 10; กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์ การเกษตร แห่งประเทศไทย.

รายงานการวิจัย

- พิชเนศ อิศรมงคลรักษ์. (2556). **อัตลักษณ์เชิงเลขคณิต 8 กลุ่มชาติพันธุ์ในแถบลุ่มแม่น้ำโขง กรณีศึกษาจังหวัด มุกดาหาร. รายงานผลวิจัย**. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศิลปากร.

บทความ

- สนองวิชญ์ ภูวันทมาตย์. (2561). การพัฒนาความสุขครัวเรือนด้วยอัตลักษณ์วิถีพอเพียง ของกลุ่มชาติพันธุ์ไทย-ลาว ในราชอาณาจักรไทย และสาธารณรัฐ ประชาธิปไตยประชาชนลาว. **วารสารคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ** (น. 114-143). ศรีสะเกษ: มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ
- สม จะเปา. (2560). การเปลี่ยนแปลงคุณภาพชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์คะฉิ่น บ้านใหม่สามัคคี ตำบลเมืองนะ อำเภอ เชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่. **วารสารพุทธศาสตร์ศึกษา**. (น. 69-77). เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่.